VII Kauno fortas

Kauno tvirtovės VII fortas – Kauno tvirtovės dalis, esanti Žaliakalnyje priešais LSMUL Kauno klinikas (Archyvo g. 61).

Šis fortas (unikalus NKV objekto kodas – 10662) – patvarusis gynybinis įtvirtinimas, tapęs paskutiniu mūriniu Kauno tvirtovės fortu. Fortas yra arti III tvirtovės skyriaus centrinių įtvirtinimų, jis faktiškai yra tvirtovės užnugaryje. Pirmuoju forto šeimininku tapo Rusijos imperijos kariuomenės Kauno tvirtovės artilerijos 11-oji kuopa, o 1915 m. fortą be jokio pasipriešinimo užėmė kaizerinės vokiečių pajėgos.

Tai geriausiai iki šių dienų išlikęs dviejų pylimų fortas, puikiai atspindintis pirmąjį tvirtovės statybų etapą. Šiame forte išliko išliko dalis autentiškų langų rėmų bei jų varčių, šaudmenų sandėlio vartų fragmentai, o forto tvarkybos metu aptikti autentiški interjero puošybos elementai, grindinys, šaudmenų sandėlių durų ir vartų furnitūra.

Kauno tvirtovės VII fortas

Statybų pradžia	1883 m.
Statybų pabaiga	1890 m.
Paskirtis	muziejinė, edukacinė
Plotas	7,0 ha

Turinys

Projektas
Artilerija
Tarpukaris
Antrasis pasaulinis karas
Sovietmetis
Krašto apsaugos savanoriai VII forte
Kauno tvirtovės VII forto muziejus
Literatūra
Šaltiniai
Nuorodos

Projektas

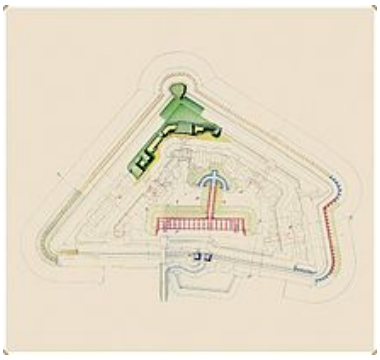

1889 m. forto planas

Fortas yra asimetriškos keturkampės struktūros, jo dešinysis sparnas beveik atkartoja tipinį 1879 m. pavyzdžio rusų forto projektą. Kairysis forto sparnas supaprastintas, ištempiant faso ir flanko gynybines pozicijas į vieną liniją. Forte įrengtos kareivinės, pastatytas kapitalinis traversas su poterna, penki šaudmenų sandėliai, dvi šaulių galerijos. Forto fasai ir flankai apsupti gynybinio griovio su kontreskarpine siena. Užnugario eskarpinės sienos nėra. Griovys flankuojamas iš dviejų kaponierių ir vieno puskaponierio.

VII forto ypatybė – keturi pabūklams skirti kazematai, pastatyti po fosebrijos traversu. Vėliau forto pastatai buvo papildyti šalia forto pastatytais mediniais karininkų, kuopų vadų, žandarų namais ir sandėliu pabūklų platformoms saugoti. Forte įrengta drenažo sistema, iškasti 4 vandens šuliniai.

Fortas nė karto nebuvo modernizuotas (neskaitant to, kad XX a. sunkiosios artilerijos barbetuose buvo supiltas papildomas grunto sluoksnis pritaikant juos prieššturminei artilerijai, o mobilizacijos laikotarpiu, t. y. prasidėjus Pirmajam pasauliniam karui, ant artilerijos pylimo buvo pastatytos trys nedidelės betoninės stebėtojų slėptuvės). VII fortas iš kitų Kauno tvirtovės fortų išsiskiria tuo, jog jame nėra visų klasikiniam fortui būdingų elementų – šiame forte įrengtos mažesnės nei kituose fortuose kareivinės, atsisakyta poternos per visą kapitalę (iki kaponieriaus) bei nėra puskaponierio kairiajame sparne. Kaip ir kituose pirmojo statybų etapo fortuose, forto flankuose pėstininkų ir artilerijos pozicijos sukeistos vietomis.

Artilerija

Fortas buvo apginkluotas aštuoniais 6 colių kalibro 1878 metų pavyzdžio pabūklais, dvidešimčia lengvų (87 mm kalibro) patrankų, keturiomis varinėmis 6 colių kalibro mortyromis bei dviem Maksimo sistemos kulkosvaidžiais. Forto gynybinio griovio apsaugai forto kaponieriuose ir puskaponieryje buvo sumontuotos devynios lengvos 87 mm kalibro patrankos ant Nasvetevičiaus sistemos lafetų ir keturios 57 mm Nordenfeldo sistemos patrankos su kazematiniais lafetais. Penkiuose forto šaudmenų sandėliuose buvo saugoma daugiau nei 15 000 įvairių kalibrų sviedinių bei 300 000 šovinių.

Pirmojo pasaulinio karo metais forto prieigose buvo pastatyta greitašaudė Kane sistemos 6 colių kalibro patranka, kuri sėkmingai apšaudydavo priešo apkasus I-jame skyriuje, Germaniškių kaimo rajone.

Tarpukaris

VII fortas – Centrinis valstybės archyvas (1933 m.)

1919 m. forte įsikūrė geležies ir kito turto Kauno tvirtovėje rinkimo kuopa. Šios kuopos tikslas buvo surasti visos tvirtovės objektuose išlikusius ginklus, metalą, kitas medžiagas ir tiekti jas besikuriančiai Lietuvos kariuomenei.

1924–1940 m. forte buvo įsikūręs Lietuvos centrinis valstybės archyvas, kuris vėliau iškeltas į Pažaislį. Forto pritaikymo šiam archyvui projektą paruošė architektas Vladimiras Dubeneckis[1]. Pagal projektą kareivinių dešiniajame sparne buvusioje forto virtuvėje buvo išgriautos vidaus pertvaros ir įrengtas archyvo direktoriaus kabinetas, o po kazematu šalia centrinio kareivinių koridoriaus buvo iškastas rūsys, kuriame įrengta centrinės šildymo sistemos katilinė. Nors fortas buvo civilinės paskirties, jame išlaikytas uždaro karinio objekto režimas – patekti į forto teritoriją buvo galima tik gavus kariuomenės leidimą.

Antrasis pasaulinis karas

VII forto pritaikymo archyvui planas (1921 m.)

Antrojo pasaulinio karo metu forte buvo įkurta pirmoji koncentracijos stovykla nacių okupuotose teritorijose. Forto teritorijoje įvyko pirmosios nuo karo su SSRS pradžios planinės masinės civilių žudynės. Įsakymas Lietuvoje įsteigti koncentracijos stovyklą iš Berlyno buvo gautas 1941 m. birželio 29 d., o birželio 30 d. Lietuvos laikinoji vyriausybė (LLV) priėmė nutarimą stovyklą steigti VII forte. Jos kalinių apsaugai bei žudynių vykdymui buvo paskirtas naujai suformuotas Tautinio darbo apsaugos batalionas (TDA). Nuo stovyklos įsteigimo iki uždarymo (1941 m. rugpjūčio 10 d.) forto teritorijoje buvo nužudyta nuo 3 000 iki 5 000 žmonių, didžioji jų dalis buvo žydų tautybės kauniečiai. Tarp aukų buvo žymių žmonių – rabinas Bunimas Vasermanas (1875–1941), taip pat lietuvių poetas Vytautas Montvila (1902–1941).

Žydai, suvaryti į VII fortą (1941 m. liepos mėn.)

Kiek vėliau VII fortas buvo karo belaisvių koncentracijos stovyklos Stalag 336 žinioje, čia buvo laikomi ukrainiečių tautybės sovietų karo belaisviai. VII forto stovykloje buvo verbuojami ir ruošiami Hilfswilliger pagalbininkai-savanoriai Vermachtui. Užfiksuoti liudininkų atsiminimai apie belaisvių mirtis nuo šalčio, prasto maisto, egzekucijų, taip pat lavonų deginimą dešiniajame forto sparne, netoli masinės kapavietės.

Aukų atminimui kairiajame forto kampe (Sukilėlių pr. ir Archyvo g. sankirtoje) sovietmečiu pastatytas nedidelis atminimo paminklas. Palaikų buvimo bei žudynių vietos tuo metu paliktos be priežiūros.

Sovietmetis

Sovietmečiu (1940–1941 m.) forte buvo įsikūręs 29-asis pionierių batalionas. Prasidėjus SSRS ir Vokietijos karui batalionas paskubomis puskaponieryje susprogdino didelį kiekį neišvežtų sprogmenų atsargų ir apleido fortą. Iš forto pasitraukus šiam batalionui 1944 m. forte įsikūrė Lietuvoje susprogdintus per karą tiltus remontavęs pionierių batalionas, dar vėliau – Pabaltijo karinės apygardos 29-asis Vojentorgas (karo prekybos dalinys). Vojentorgo metais fortui padaryta daug žalos – apgadintas kareivinių fasadas, žemėmis ir šiukšlėmis užversti forto gynybiniai grioviai, demontuotos šaudmenų sandėlių durys, vartai, sugadinta drenažo sistema, kairiajame artilerijos kieme pastatyti menkaverčiai statiniai (nugriauti 2010–2013 metais).

Krašto apsaugos savanoriai VII forte

Krašto apsaugos savanoriai netoli forto kareivinių

Po Rusijos kariuomenės išvedimo iš Lietuvos VII fortas atiteko Krašto apsaugos savanorių pajėgoms (KASP) – nuo 1993 iki 2007 m. čia buvo dislokuotos 22-jo bataliono kuopos. Šis batalionas prižiūrėjo forto teritoriją, remontavo kareivines, tačiau dėl paveldosauginių reikalavimų nepaisymo dalis autentiškų elementų buvo sunaikinta, vienas iš jų – autentiškos metalinės puošnios kareivinių durys. Po šio bataliono išformavimo valstybė fortui pritaikymo nerado ir priėmė sprendimą VII fortą parduoti. Iki forto pardavimo forto nuosavybės teisės buvo perduotos Valstybės turto fondui.

VII fortas sovietmečiu – 29-jo Pabaltijo karinės apygardos vojentorgo bazė

Kauno tvirtovės VII forto muziejus

2009 m. fortas privatizuotas, jo valdytoju tapo VšĮ „Karo paveldo centras“ – Lietuvos karo istorijos entuziastus vienijanti visuomeninė organizacija[2]. Privatizavus įtvirtinimą prasidėjo jo tvarkybos darbai: šalinami krūmai, atstatoma drenažo sistema. Po kelių dešimtmečių skendėjimo vandenyje ir dumble tapo prieinamas goržos kaponierius, esantis prie įvažiavimo į fortą. 2010 m. pradėti griauti nereikalingi statiniai bei prasidėjo kairiojo artilerijos kiemo tvarkyba. Svarų indėlį šiame etape įneša savanoriai entuziastai.

2011 m. birželio 2 d. fortas atidarytas lankytojams.[3] Tais pačiais metais dešiniajame forto sparne aptikta genocido aukų kapavietė. Vykdant projektą „VII Fort memorial route“, iš dalies finansuotą Europos komisijos programos „Europa piliečiams“, aukų kapavietė iš dalies išvalyta nuo nereikalingų želdinių ir šiukšlių, o forte sukurtas memorialinis turistinis maršrutas. Projekto metu išleista knyga „VII fortas: lietuviška tragedija. Pirmosios Lietuvoje koncentracijos stovyklos istorija“ bei sukurtas filmas „VII fortas: lietuviška tragedija“.

Šiuo metu fortas naudojamas kultūrinei, mokslinei, visuomeninei veiklai, kareivinių kazematuose kuriamos skirtingus forto laikotarpius atspindinčios muziejinės ekspozicijos, teikiamos gido paslaugos. Forte nuolat organizuojami gyvosios istorijos renginiai: atvirų vartų dienos, teatralizuotos karo istorijos rekonstrukcijos, įmonių šventės bei vaikų gimtadieniai. 2011 m. forto teritorijoje įrengtame palapinių miestelyje buvo apsigyvenę Europos krepšinio čempionato sirgaliai [4]. 2012 m. muziejus tapo Lietuvos muziejų asociacijos nariu.

Forto valdytojas savo veiklą VII forte pristato kaip socialinį bei pilotinį projektą, kurio pagrindinis tikslas – Lietuvos karo paveldo objektų atgaivinimas bei pritaikymas visuomenės poreikiams.

Fortas iš paukščio skrydžio (2011 m.)

Dešinysis šaudmenų sandėlis

Įėjimas į centrinę poterną

Centrinio kaponieriaus poternos vartų fasadas

Užnugario kaponieriai

Ketvirto šaudmenų sandėlio dvisienis

Forte vyksta įvairūs renginiai

Forte rengiamos karo mūšių ir kariuomenių rekonstrukcijos

VII forto tvarkyboje aktyviai dalyvauja savanoriai

Įspūdingas muziejaus eksponatas – haubica M-30

Forte kuriamos Kauno tvirtovės istorijos ir artilerijos evoliucijos ekspozicijos

Literatūra

- Vytautas Petrikėnas, Martynas Kosas, „VII fortas: lietuviška tragedija. Pirmosios Lietuvoje koncentracijos stovyklos istorija“. Kaunas, Arx reklama, 2011. ISBN 978-609-95321-5-8
- Vladimir Orlov, „Kauno tvirtovės istorija. 1882–1915“. Kaunas, Arx Baltica, 2007. ISBN 978-9955-638-97-1
- Vladimir Orlov, „The Atlas of Kaunas fortress“. Kaunas, Arx Baltica, 2009. ISBN 978-9955-39-080-0

Šaltiniai

1. http://www.archyvai.lt/archyvai/content/event.jsp?docLocator=D66DCB7073C611DB8363746164617373&pathId=183&type=EVENT&category=30&categoryId=30
2. http://kauno.diena.lt/naujienos/miestas/uz-vii-forta-pasiulyta-per-2-mln-litu-200429
3. http://www.15min.lt/naujiena/miestas/kaunas/vii-fortas-atgime-kiti-dar-laukia-investiciju-42-154066
4. http://kauno.diena.lt/vaizdai/albumai/miesto-kronikos/kauno-vii-forte-isikures-palapiniu-miestelis-9480

Nuorodos

Vikiteka

- Kauno tvirtovės VII fortas (http://www.septintasfortas.lt/)
- Forto planas ir statiniai (http://www.miestai.net/forumas/showthread.php?t=7556)
- Žydų genocidas VII forte (http://www.anarchija.lt/component/content/article/81-istorija/26785-holokaustas-lietuvoje-zydu-pogromai-vilijampoleje-ir-masines-zudynes-vii-forte.html)
- Istorijos Biografija: Kauno VII fortas (https://www.youtube.com/watch?v=xRZAhw10_o4)

ž • a • r (https://lt.wikipedia.org/w/index.php?title=%C5%A0ablonas:Kauno_tvirtov%C4%97&action=edit)

Kauno tvirtovė

I Kauno fortas | II Kauno fortas | III Kauno fortas | IV Kauno fortas | V Kauno fortas | VI Kauno fortas | VII Kauno fortas | VIII Kauno fortas | IX Kauno fortas | X Kauno fortas

Rodomas puslapis "https://lt.wikipedia.org/w/index.php?title=VII_Kauno_fortas&oldid=5771387"

Šis puslapis paskutinį kartą keistas 13 kovo 2020 17:16.

Tekstas pateikiamas pagal Creative Commons Attribution/Share-Alike Licenciją; gali būti taikomos papildomos sąlygos. Detaliau – Terms of Use .